

doc. de 1217 (*Cart. de Roca-Rossa*, 154, pp. 271 i 272); Ponsich cita d'un escrit de 1594-95 *Mas Massa* (*Top.*, p. 81) i un cas dubtós de *Massà* entre Finestret i Espirà (p. 106).

Macarella, V. vol. 1, 193 *Maçarella*, veg. vol. 1, 29

MACASTRE i el riu MAGRE

MACASTRE és un poble a la zona castellana de València,¹ a 47 k. de la capital, prop dels pobles de Bunyol i Yàtova, situat a uns 3 k. a la dreta del riu *Magre*, dit en castellà *el Magro*, afluent important del Xúquer, que travessa el terme d'O. a E. i desemboca en aquest riu prop d'Algemesí;² a la dreta de la vila, a 2 k.5, passa el riu de Bunyol, afluent del Magre.³

El nom del riu *Magro -gre* prové de l'adj. ll. MACER, -CRA, -CRUM 'prim, magre', i notem que un riu dit *Macra*, situat entre Ligúria i Etrúria s'esmenta en els autors romans (Livi, Lucà, Plini), avui *La Magra*, i recordem, a més, *Macri campi* de la Gàl·lia Cisalpina (Livi, etc.), a la Val de Montirone. En el domini català es troben alguns reflexos d'aquest adj. en la toponímia menor.⁴

Segons ens informa el *GGRV* II, 329-30, Macastre era el poble més antic de la zona, lloc amb un castell (ara en ruïna), que s'aixecava damunt un serrat, tot de roca, amb un replà perllongat, i que el poble s'havia desenvolupat primer al pendent del castell.

Apareix grafiat *Macasta* en el *Repartiment* de València (a. 1238); el rei fa donació del castell i la vila de *Macasta* a Roderic de Liçana (*CoDoACA* XI, 373). Aquest *Macasta* deu ser una variant arabitzada de *Macastre*. Després aquesta darrera forma apareix en un doc. de 1275 (*Mtz.Fdo.*, *Car.Doc.Val.*, AA 1, 1812) i en un altre de 1280 hom dóna permís a un moro dit *Mahomet al-Macastre*, és a dir, *Mahomet el de Macastre*,⁵ per a habitar, ell i els seus fills i altres moros, a Rafelbunyol (ib., 2, 1106).

L'origen d'aquest nom no és clar, però es presenten algunes bases com a possibilitats i convindrà examinar-les.

1) Pot venir d'una base *MACRASTER, formada amb *MACRU, nom originari del *Magro*, amb el sufix -ASTER (com en *fillastre*), i així s'hauria dit del riu Bunyol, al principi, amb un matis de diminutiu-pejoratiu, en el sentit d'un rieró o riuet (com el cast. *riachuelo*), en relació al *Magre*. És a dir, que la vila pendria el seu nom d'aquest afluent del *Magro*, -e. El nom del poble de Bunyol, molt probablement reflecteix el d'aquest mateix riu, puix que és nom fluvial, ve de BALNEOLUM 'bany' *Bunyol -ola*. També s'ha cregut que *Bunyol* és nom fluvial, com admeté Mz.Pidal suposant que venia del ll. BALNEOLUM dim.

de BALNEUM.⁶ El desenvolupament hauria estat *MACRASTER > *Mac(r)astre* > *Macastre*, amb el tractament mossàrab de -c- en el grup -ACR-.

Es pot veure un cas paral·lel en el nom del riu, afluent de l'Onyar (a La Selva), que hom diu *Bagastrà* (segons anota J.Cor.) i alguns erudits l'han grafiat com *Bagastre*, un derivat de *bac* (variant d'*obac*), però J.Cor. a l'article *Bagastrà*, tenint escasses dades a mà, no ho troba provat.

2) Hi ha indicis que *-castre* de *Macastre* sigui un reflex del ll. CASTRUM, i això ho deduí del fet que algunes muralles de les fortificacions del castell, semblen ser, segons ho nota *GGRV* (II, 130), des de l'època dels romans. Hi ha raons, doncs, per veure-hi una base *MACRĪ CASTRUM 'el castell del Magre' (cf. *Campi macri*, ja esmentat), esdevingut *Macastre* per la haplologia d'una síl·laba: *Ma(cre)castre* > *Macastre*. Podem suposar per tant que el castell havia rebut el seu nom del riu que és a prop, ço que era una bona probabilitat, encara que la postulada haplologia pugui semblar un obstacle [una haplologia és fet prou corrent i en aquesta combinació és feia forçosa, inevitable].

3) Alguns han relacionat *Macastre* amb el bètic BIGASTRUM, que ha donat *Bigastro*, vila prop d'Orihuela, i amb el nom de la muntanya catalana *Montmagastre*, veient-hi a sota un possible nom ibèric.⁷ Però, com ens ha explicat J.Cor., *Montmagastre* era una deformació de l'antic *Mamagastre*, provinent de MAMMA CASTRI, amb MAMMA tenint el sentit de 'turó en forma de mamella', fr. *mamelon*, cast. *mambra* (*E.T.C.* II, 110 i 138, i vegeu l'article *Montmagastre* ací). També és concebible que *Macastre* resultés de **Ma(ma) Castre* per haplologia de la segona síl·laba *-ma-*; en efecte, la situació del castell al cim d'un turó amb un replà allargat sembla presentar la imatge d'una mamella. Amb tot, però, la documentació a mà no ens permet una confirmació per a aquesta explicació. J.G. [És la forma del turó de *Montmagastre* que ho demostra, però té també tal forma el del castell de *Macastre*?].

La base o via (2) plantejada per Gulsoy és la més fundada en els fets locals i geogràfics, i és inobjectable per la fonètica i forma del nom; les altres tenen menys fonament, i la connexió de *Montmagastre*, amb *Bigastro* i amb el *Bagastrà* és arbitrària geogràficament i en tots sentits. J.C.]

¹En aquesta obra normalment s'estudien només els topònims que pertanyen al domini lingüístic català, però *Macastre* n'és ben prop i també hi fem una excepció perquè certs fets suggereixen lligams amb alguns topònims catalans.— ²Mateu Llopis, *País Val.*, 103, posa «el riu *Magre* o Rambla d'Algemesí»; J.Cor. anota a Algemesí *riu Magre* 1962 amb l'observació que a la Vall dels Alcalans hom diu *Magro*, i no sols parlant en cas-